ALTRUISMUL. PERSPECTIVE RELIGIOASE, FILOSOFICE ŞI ŞTIINŢIFICE

Vasile CHIRA

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie "Andrei Şaguna"
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Theology Andrei Saguna
Personal e-mail: vasilechira@gmail.com

ALTRUISM. RELIGIOUS, PHILOSOPHICAL, AND SCIENTIFIC PERSPECTIVES

The present study aims to approach altruism from a multidisciplinary and transdisciplinary perspective. After a brief introduction, it is analyzed the conception of Abrahamic religions and Buddhism about altruism, as then to be presented the philosophical perspective of this subject, starting with the ancient period and ending with contemporary thinkers. The last subchapter is dedicated to the neurobiological and psychological dimension of altruistic behavior.

Keywords: altruism, effective altruism, philanthropy, judaism, christianism, buddhism, poverty, neurobiology

Introducere

Comportamentul altruist, spiritul de caritate, simţul filantropic, milostenia, sunt denumiri care scot în evidenţă una dintre dimensiunile esenţiale ale fiinţei umane: accea de a dărui. Sensibilitatea faţă de suferinţa altora, mila, iubirea, spiritul de sacrificiu, solidaritatea ţin de structura ontologică a omului. Omul nu poate rămâne închis în carapacea propriei filautii, a propriului egoism, nu poate evita condiţia de "homo donans". Chiar dacă are o condiţie materială optimă şi este fericit, nu se simte bine atunci când cei din jurul lui suferă.

Termenul de altruism provine din cuvântul franţuzesc *altruisme*, un antonim al *egoismului*, şi a fost derivat de către filosoful Auguste Comte din italianul *altrui*, care la rândul lui provine din latinescul *alter* („altul").

Conform neurobiologiei, comportamentul altruist nu este doar un imperativ religios , ci o trăsătură umană care procură celui ce dăruieşte o stare de satisfacţie, de împlinire.

Mai mult, altruismul nu este specific doar omului, ci şi naturii, lumii animaleor[1]: gibonii şi cimpazeii îşi impart hrana cu membrii grupului, mangustele şi delfinii au grijă de animalele în vârstă, de cele rănite sau bolnave, morsele adoptă puii orfani ai căror părinţii au fost ucişi de animalele de pradă etc.[2]

Mişcarea socială "Altruismul eficient"

O expresie contemporană a altruismului este reprezentată de Altruismul eficient, mişcare socială, creată la sfârşitul anilor 2000, care extinde sfera actului de caritate, încercând să convingă oamenii să ajute pe cei defavorizaţi, într-un mod cât mai eficient posibil. Ideea filosofului Peter Singer, professor la Universitatea din Princeton, de „extindere a cercului moral" adică de a ajuta nu doar oamenii din comunitatea locală, ci şi pe cei care se află la distanţă de noi, a contribuit în mod cert la dezvoltarea acestei mişcări.De altfel, cunoscutul etician a publicat în 2015 şi o carte pe tema altruismului eficient în care, după ce face un scurt istoric al mişcării, vorbeşte de raţionalitatea alegeriilor, de simţul etic de a ajuta, dar şi despre relaţia dintre altruism şi fericire[3].

Referitor la principiile şi preocupările altruiştilor eficienţi, care nu sunt neaparat miliardari, nici sfinţi, ci oameni obişnuiţi, Singer enumeră cinci lucruri :

- "Trăiesc modest şi donează o mare parte din venitul lor, adesea mult peste obişnuitul 10%. Sau zecimea –în beneficiul celor mai eficiente organizaţii caritabile;

-Se interesează şi discută cu alţii despre organizaţiile caritabile cele mai eficiente sau sau se bazează pe cercetări efectuate de alţi evaluator independenţi;

-Îşi aleg o carieră în care pot câştiga cât se poate de mult,

dar nu pentru a trăi în bogăţie , ci pentru a face mai mult bine;

-Discută cu alţi oameni, direct sau prin intermediul internetului , despre donaţii, astfel încât să răspândească ideea de altruism eficient;

-Îşi dăruiesc o parte din trupul lor -sânge, măduva spinării sau chiar un rinichi -unui necunoscut"[4].

Altruismul eficient se adresează oricăror cauze care pot contribui la binele omenirii, de la asigurarea hranei pentru cei flămânzi, la protejarea speciilor pe cale de dispariţie şi de la atenuarea schimbărilor climatice, la prevenirea violenţei sexuale.

Interesant esta faptul că membrii acestei mişcări nu sunt neaparat oameni religioşi, credincioşi, dimpotrivă, mulţi dintre ei sunt atei, liber cugetători, agnostici, sceptici etc. Prin urmare, chiar dacă nu speră în recompense de tip soteriologic, ajutorul oferit celor săraci le dă sens, se simt mulţumiţi, fericiţi. De fapt, astfel de principii trimit la distincţia dintre Etica filosofică, axată doar pe raţiuni umane, autonome şi Morala religioasă, care se bazează pe autoritatea divina, pe conţinuţuri revelaţionale, proiectând toate faptele într-un orizont eshatologic. Întrebarea este: care dintre altruişti, filantropi, sunt mai autentici, au mai mare merit, cei înteresaţi de o răsplată transcendentă sau cei care fac binele în mod dezinteresat ? Nu este evident aici locul să dăm un răspuns acestei întrebări delicate. O vom face cu altă ocazie.

Altruismul în religia mozaică

Pentru religia mozaică, altruismul este de fapt scopul creaţiei pentru că Dumnezeu a făcut lumea din iubire. Dar iubirea şi mila lui Yahweh nu se rezumă doar la a facerea omului, ci şi la grija faţă de el, mai ales atunci când este încercat de suferinţă. Dumnezeu este, aşa cum se spune în Cartea Psalmilor, «Tată al orfanilor şi judecătorul văduvelor»[5].

Dumnezeu este bun şi milostiv, calităţi pe care le aşteaptă şi de la creaturi, în virtutea chipului şi a asemănării : "cine se milostiveşte de săraci, cinsteşte pe Dumnezeu"[6].

Cărţile Vechiului Testament fac frecvent apel la iubirea aproapelui, la grija pentru văduve, orfani şi săraci, după cum se poate vedea din următoarele citate : "Să nu te răzbuni cu mâna ta şi să nu ai ură asupra fiilor poporului tău, ci să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru"[7]; "Căci nu va lipsi sărac din pământul tău; de aceea îţi şi poruncesc eu: Deschide mâna ta fratelui tău, săracului tău şi celui lipsit din pământul tău"[8]; "Când veţi secera holda în pământul vostru, să nu adunaţi ce rămâne după seceratul ogorului vostru şi spicele ce cad de sub secere să nu le adunaţi, ci să lăsaţi pe acestea săracului şi străinului. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru"[9]; "Iar de va fi la tine sărac vreunul din fraţii tăi, în vreuna din cetăţile tale de pe pământul tău pe care ţi-l dă Domnul Dumnezeul tău, să nu-ţi învârtoşezi inima, nici să-ţi închizi mâna ta înaintea fratelui tău celui sărac.Ci să-i deschizi mâna ta şi să-i dai împrumuturi potrivite cu nevoia lui şi cu lipsa ce suferă"[10];"Cine are milă de sărac împrumută pe Domnul, şi El îi va răsplăti binefacerea"[11].

Altruismul în creştinism

Cu toate că a apărut în perioada modernă, altruismul ca fenomen are o istorie bimilenară fiindcă preocuparea pentru binele celulilalt aşa cum se practică ea în cultura occidentală, nu e deloc străină de influenţele creştine.

Conceptul de filantropie este intim legat de istoria creştinismului deoarece iniţial se referea la iubirea lui Dumnezeu faţă de om.În Noul Testament, pentru iubirea frăţească se folosea cuvântul *agape* , iar pentru slujire era în uz *diaconia.* De altfel, această idee este perfect coerentă cu doctrina creştină dacă ne gândim că Dumnezeu a făcut omul din iubire şi tot din iubire şi-a trimis Fiul pe pământ ca să-şi dea viaţa pentru păcatele lumii: «căci atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu moară, ci să aibă viaţă veşnică»[12].La rândul lui, Iisus Hristos a dat dovadă de o infinită filantropie : "căci Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească"[13].

Ca om, dar şi Dumnezeu în acelaşi timp, Iisus Hristos, în activitatea Sa pământească, a fost un model de smerenie, de bunătate, de slujire, de milostenie şi de dreptate: a vindecat pe cei bolnavi, a ajutat săracii, a înviat din morţi, a propovăduit iubirea faţă de aproapele, dar şi faţă de duşmani.

În perioada creştinismului primar, adepţii acestei religii duceau o viaţă de obşte, considerându-se cu toţii fraţi în Hristos. În această mare familie creştină se practicau ofrandele, colectele şi agapele. Se aduceau daruri la serviciile divine, la slujbele de pomenire a morţilor, se făceau colecte pentru văduve, pentru orfani şi pentru cei aflaţi în suferinţă.

Odată cu apariţia monahismului activitatea filantropică a Bisericii creştine se intensifică. Pe lângă mănăstiri se înfiinţează bolniţe, cămine pentru bătrâni sau orfelinate. Predicile şi scrierile unor Sfinţi părinţi precum Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Ioan Gură de Aur, în Răsărit sau Sfântul Ambrozie, Ieronim şi Augustin în Apus au impus milostenia ca pe una dintre cele mai de preţ virtuţi.

Sfântul Vasile cel Mare organizează un sistem de instituţie socială extraordinar de complex pentru acea perioadă. E vorba de celebra *Vasiliadă*, care includea case de îngrijire pentru bătrâni, pentru săraci, cămin pentru străini, spital pentru leproşi şi xenodohion(casă pentru călători).

Între secolele IV şi V, instituţiile social-filantropice precum girocomiile(casele pentru bătrâni)[14], partenocomiile(casele pentru fecioare)[15], brefotropiile(casele pentru copiii abandonaţi)[16], orfanotrofiile(casele pentru orfani)[17], Ptocheia (casele pentru săraci), spitalele, xenoanele(casele pentru străini şi călători)[18], xenotopheia (cimitire pentru străinii şi localnicii săraci), tiphlocomion(case pentru orbi) se extind în toată lumea creştină.

Altruismul în budism

Deşi unul dintre punctele doctrinare ale budismului se referă la detaşarea de lume, ceea ce ne-ar putea determina să credem că activitatea filantropică este mai puţin prezentă

în această religie, lucrurile stau cu totul altfel. Altruismul are un rol esenţial în doctrina şi mistica budistă. O religie care îşi doreşte ca toată lumea să se elibereze de suferinţă nu poate fi suspicionată de lipsă de compasiune şi de iubire faţă de oameni. Motivul pentru care se vorbeşte mai puţin despre altruismul budist este acela că actele lor de caritate se fac într-o manieră discretă. Budistul evită inclusiv satisfacţia personală pe care de obicei o resimte omul după consumarea actului filantropic. Există şcoli budiste în care, călugării care cer pomană îşi acoperă capul cu pălării imense de paie, pentru a-şi ascunde chipul.Acest lucru dovedeşte că în budism nu există nici cel ce dă, nici cel ce primeşte, ci doar actul în sine de a dărui[19].

În Sutta-pitaka, Buddha face referire la şase tipuri de oameni care ar trebui ajutaţi :pustnicii, călugării care fac parte din ordinele religioase, cei lipsiți, călătorii, persoanele fără adăpost și cerșetorii. Alte sutre timpurii vorbesc de asemenea despre nevoia de a îngriji pe cei bolnavi, dar şi pe cei care suferă din cauza dezastrelor naturale. Dar gestul suprem de altruism și compasiune al lui Buda, darul său făcut întregii omeniri este tocmai descoperirea celor *patru adevăruri nobile*, sugerarea mecanismelor spirituale ascetice şi psihologice ale anihilării suferinţei.

E adevărat, în religia lui Buda, caritatea, în esenţa ei, este o practică individuală, privată în sensul că ordinele monahale nu au organizat instituţii caritabile.Cu toate acestea, în secolul trecut, călugării budişti au promovat un budism angajat, umanist, ancorat în realităţile sociale moderne.De pildă, Taixu (Tai Hsu 1890-1947), un călugăr budist chinez, a propus o oarecare distanţare faţă de practicile rituale şi orientarea spre preocupări de ordin uman și social, influențând astfel noile generații de budiști chinezi și taiwanezi, care, ulterior, au diseminat ideea unui budism umanist în toată lumea.

Budismul umanist a lui Taixu i-a inspirat călugărului vietnamez, Thich Nhat Hanh, ideea unei forme de budism angajat, care aplică doctrina lui Buda asupra problemelor sociale, economice, de mediu cu care se confruntă lumea în această perioadă. Astfel, au luat fiinţă o serie de organizaţii cum ar fi Buddhist Peace Fellowship și the International Network of Engaged Buddhists.

Pe lângă acestea există acum în lume multe organizaţii caritabile budiste, atât la nivel local cât şi internaţional:Fundaţia Tzu Chi - Ajutor compasional budist : înființată în 1966 de Dharma Cheng Yen, o călugăriță taiwaneză, are astăzi peste 500 de birouri în 50 de țări și regiuni. Milioanele sale de voluntari din întreaga lume au construit școli, au oferit îngrijiri medicale și au răspuns la dezastre în 87 de țări diferite, inclusiv în Statele Unite.

Buddhist Global Relief: Fondat de călugărul american Theravadin Bikkhu Bodhi, care oferă hrană oamenilor flămânzi și subnutriți, promovează agricultura ecologică și susține educația;Cambodia AIDS Project, un program care sprijină persoanele sărace infectate cu HIV, pe cei suferinzi de tuberculoză sau cancer, oferind de asemenea sprijin persoanelor în vârstă, persoanelor cu dizabilități sau femeilor însărcinate;Lotus Outreach International oferă programe de educație, sănătate și oportunități economice pentru 30.000 de femei și copii din India și Cambodgia ; Buddha Jyoti Himalayan Youth Club Nepal care printre alte proiecte administrează Maitri Griha, o casă de copii cu probleme de sănătate mintală[20].

Altruismul în islam

Atunci când vine vorba de islam, occidentalii sunt tentaţi să asocieze această religie cu violența, terorismul, intoleranța, autoritarismul, opresiunea femeilor etc. În ciuda acestui fapt, cauzat fără îndoilă de insuficienta cunoaştere a doctrinei islamice şi a Coranului, dar şi de actele violente ale unor extremişti musulmani, islamul nu este străin de spiritul altruist, de bunătate, compasiune, milă, de iubire pentru întreaga omenire.

Asemenea celor două religii abrahamice surori, iudaismul și creştinismul, Islamul pune la rândul lui un mare accent pe ajutorul oferit săracilor.

Coranul și Sunnah (învățăturile lui Mahomed) recomandă frecvent compasiunea față de persoanele vulnerabile, dezavantajate în societate: „[musulmanii] nu vor atinge neprihănirea până nu vor cheltui în acte de caritate lucrurile pe care le iubesc”[21] ; „Dar drept este cel care dăruiește bogăție, din dragoste față de El, aproapelui și orfanilor și nevoiașilor și călătorului și celor care cer și eliberează sclavii”[22]; „Așadar, dăruiește rudelor , celor nevoiași și călătorilor. Acest lucru este cel mai bun pentru cei care doresc plăcerea lui Allah ”[23].

În religia islamică există două forme de filantropie: obligatorie și voluntară. Filantropia obligatorie, *Zakat* este o practica islamică, inițiată de însuși profetul Mahomed și reprezintă partea de avere pe care un musulman trebuie să o achite statului. Coranul nu specifică un anume procent, însă se obișnuiește să se doneze 2,5% din activele de capital și 20% din alte active, cum ar fi bunurile agricole, metalele prețioase, mineralele și animalele[24].De asemenea, înainte de sfârşitul Ramadamului, fiecare musulman este obligat să plătească *Fitrana*, o taxă care nu are un cuantum fix.

Filantropia voluntară include alte forme de dăruire, *sadaqa* și *waqf,* prin care musulmanul îşi exprimă compasiunea şi generozitatea faţă de cei care au nevoie de ajutor

Altruismul în filosofie

Acţiunile caritabile, grija pentru săraci au existat fără îndoială şi înainte de apariţia creştinismului.Literaura sapienţială iudaică, scrierile lui Aristotel, etica stoică și epicuriană, instituțiile filantropice greco-romane etc. ne oferă exemple şi modele de caritate şi de bine comun.Existau confrerii religioase, cum era de pildă cea pitagorecă, înfrastructuri urbane , drumuri, apeducte, băi publice, case de îngrijire a bolnavilor sau biblioteci şi toalete publice care erau gratuite pentru sclavi şi soldaţi[25].

Seneca, considera că ar trebui să oferim pomană inclusiv cerșetorilor anonimi și să ajutăm pe cei lipsiți , nu din din milă, ci pentru că așa ne îndeamnă simțul etic natural: “Natura ne-a făcut legați unul de celălalt, fiindcă ne-a creat din aceeași

sursă și în același scop”[26].

În antichitatea greacă conceptul de *philanthrôpía* a fost folosit abia după mijlocul secolului al V-lea î.Hr și avea conotații, cel puțin la început, ușor diferite față de accepția actuală.Îl găsim printre altele la Pseudo-Eschil în drama *Prometeu înlănțuit*, la Aristofan, la Xenophon, la Platon, la Aristotel, în discursurile lui Demostene, etc. În general, Pseudo-Eschil și Aristofan folosesc cuvântul *philanthrôpía* în sens teologic, Platon , în sens filosofic, Xenophon în sens ontologic, Demostene în sens social, iar Aristotel în sens politic.

La Platon, termenul de *philanthrôpía* apare de trei ori. În *Legile*, filosoful îl descrie pe Kronos drept philánthrôpos, iar în *Banchetul*, spune despre Eros că este *filantrop* [filanthrôpótatos], în sensul că ajută ființele umane, asemenea unui medic.Dacă în *Legile* și în *Banchetul*, adjectivul *filantrop* este folosit de Platon pentru a califica anumite trăsături ale zeilor, în dialogul *Euthyfron*, acest cuvânt se referă la o ființă umană, respectiv la Socrate[27].

Aristotel folosește cuvântul *philanthrôpía* în tratatele sale filosofice, de estetică, etică, politică și științe naturale. În *Poetica*, Stagiritul apelează la acest termen în contextul descrierii modului în care poetul tragic încearcă să evoce publicului emoții de milă, frică și simpatie pentru a declanșa efectul dramatic.În sfârșit, în *Etica nicomahică*, termenul de *philanthrôpía* se referă la un sentiment înnăscut de prietenie, pe care ființele umane îl nutresc unele față de altele[28].

Analizând distincția dintre *sine* și *ceilalți*, David Hume susține că, atunci când ne examinăm cu atenție conținutul vieții mentale, nu găsim nici o entitate care să coaguleze realitatea unui „sine”. O astfel de introspecție ne poate da eventual detalii despre senzații, sentimente sau gânduri. Cu alte cuvinte, neexistând o separație validă între noi și ceilalți, distincția consacrată între motivele altruiste și egoiste ar putea fi greșită[29].

Filosofii iluminniști au avut în general o atitudine refractară față de altruism. Immanuel Kant însă prin postularea *imperativului categoric* recuperează într-o oarecare măsură principile moarelei religiaose și implicit sensul altruismului. Pentru Kant, există două tipuri de legi: legile naturii, date de categorii, deci de intelect, și legile libertății.Prin leagea morală survine *lucrul în sine*, legea morală fiind cea mai adâncă formă de cunoaștere la care nu poate ajunge rațiunea speculativă. Imperativele ei sunt imperative categorice. Imperativul categoric stă sub semnul lui *trebuie*. Se înțelege, omul este liber să facă rău, dar propria libertate îi spune să nu facă[30].

În *The Possibility of Altruism* (1970), filosoful american, Thomas Nagel, combate egoismul psihologic, egoismul rațional sau „egoismul etic».Pentru el, altruismul este o cerință cât se poate de rațională. Ca ființe raționale, trebuie să ne privim pe noi înșine și pe ceilalți din „punctul de vedere impersonal”. Fiecare „celălalt” este, la un alt nivel, un „sine”, un „eu” a cărui durere nu ar trebui să o ignorăm[31].

Filosoful Peter Singer aduce un argument logic și de bun simț în favoarea comportamentului altruist : suferința cauzată de sărăcie este fără îndoială un lucru rău, însă conștiința morală ne îndemnă să ne implicăm, să ajutăm: „dacă stă în puterea noastră să prevenim ca ceva rău să aibă loc, fără ca prin aceasta să sacrificăm ceva de o importanță morală comparabilă, atunci trebuie, din punct de vedere moral, să o facem”[32].

O serie de curente filosofice, psihologice și etice își exprimă punctele de vedere pe marginea comportamentului altruist. Dacă adepții altruismului etic consideră că oamenii sunt obligați de instinctul moral să acționeze altruist, reprezentanții egoismului etic sunt de părere că indivizii trebuie să acționeze invariabil doar în propriile lor interese.

De-alungul istoriei filosofiei au existat și gânditori care au criticat altruismul, precum Hobbes, Bentham, John Stuart Mill sau Nietzsche, însă cei mai mulți dintre filosofi au fost de acord că altruismul este o componentă esențială a moralei.

Neurobiologia și psihologia comportamentului altruist

O echipă de neurologi de la National Institute of Health și LABS-D'Or Hospital Network J.M, au examinat o serie de voluntary, implicați în acte altruiste, folosinndu-se de Metoda imagistică prin rezonanță magnetică funcțională (IRMf), pentru a găsi bazele neuronale ale comportamentului altruist[33].

Investigațiile au arătat că atunci când omul donează pentru cauze sociale, creierul recrutează două tipuri de sisteme de recompensă: rețeaua mezolimbică VTA-striatum, o parte cerebrală primitivă, care se activează în timpul mesei sau a relațiilor sexuale și zona subgenuală. Zona subgenuală, este interconectată cu căile serotonnergice mezaminice și dopaminergice, având un rol esențial în controlul funcției septo-hipotalamice, dar și în eliberarea neuromodulatorilor de oxitocină și vasopresină. Interesant este că această zonă, respectiv cortexul subgenual și structurile septale adiacente sunt activate, de pildă, atunci când părinții se uită la proprii bebeluși sau când cei ce se iubesc se privesc unul pe celălalt[34].

În concluzie, activarea acestor rețele fronto-limbice în cazul acțiunilor altruiste, acte de caritate, donații, se exprimă la nivel conștient, afectiv printr-o stare de bine, de fericire.

De asemenea, studiind voluntariatul ca formă de altruism, psihologii au constatat că cei care își asumă un astfel de angajament sunt mai fericiți, au un apetit de viață mai ridicat și sunt mult mai puțin predispuși la anxietate și la stări depressive[35].Comportamentul altruist este benefic nu doar sănătății psihice, ci are un impact pozitiv și asupra sănătății psihice și chiar a longevității[36]. Mai mult decât atât, s-a constatat că implicarea în activități de voluntariat și în acte de caritate poate reduce cu 44% rata moratalității.[37]

Concluzii

Altruismul este fără îndoială unul dintre cele mai nobile lucruri de care este capabilă o ființă umană. Cei mai importanți filosofi antici, medievali, moderni și contemporani fac elogiul comportamentului altruist. Religiile, de asemenea, văd acest lucru ca pe o mare virtute, cu condiția ca cel ce oferă

milostenie să o facă animat de intenţii oneste şi mai ales, să nu se laude cu astfel de fapte.

Ca orice fenomen, sentiment, fapt sau stare, altruismul îşi are şi el patologiile lui. E un lucru nobil să faci acte de cartitate însă extrem de important este scopul lor, atâta timp cât între filantrop şi beneficiar se crează o legătură psihologică, afectivă, care poate fi speculată şi manipulată în ambele sensuri.

În ultimii ani, zeci de multimiliardari americani s-au lansat într-o campanie filantropică, donând o parte din averea lor pentru diverse nevoi sociale.În condiţiile în care, 1% din populaţia SUA deţine un procent de aproape 40 % din întreaga avere naţională, astfel de acte de generozitate, cel puţin la prima vedere, par fireşti. Cu toate acestea, mai ales în contextul actualei pandemii, generate de SARS-CoV-2, acest imens capital filantropic a dat naştere unor suspiciuni. Dacă în spatele amintitelor acte de mărinimie se ascund interese mai mult sau mai puţin obscure, este o întrebare la care doar viitorul va fi în măsură să ne ofere un răspuns.

Note:

1 Samir, Okasha, Biological Altruism, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.).
URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/altruism-biological/Accesat la 8 sept.2020.

2. S. Brosnan ; Silk, J. B.; Henrich, J.; Mareno, M.; Lambeth, S. P.; Schapiro, S. J., „Chimpanzees (Pan troglodytes) do not develop contingent reciprocity in an experimental task". Animal Cognition. 2009,12 (4): 587–597 ; Walrus: Odobenidae, Behavior And Reproduction.
https://animals.jrank.org/pages/3099/Walrus-Odobenidae-BEHAVIOR-REPRODUCTION.html.Accesat la 8 sept.2020.

3 Peter Singer; The Most Good You Can Do: How Effective Altruism Is Changing Ideas About Living Ethically, Yale University Press, 2015. Cartea a fost tradusă în limba română cu titlul *Altruismul eficient. Ghid pentru o viata traita in mod etic*, Traducere din lb. engleză de Carmen Ardelean, (Bucureşti: Editura Litera , 2017.

4. Singer, Altruismul eficient, 30.

5. Ps. LXVIII, 6.

6. Prov. 14, 31.

7. Levitic, 19, 18.

8. Deuteronom, 15, 11.

9. Levitic, 23, 22.

10. Deuteronom, 15, 7-8.

11. Proverbe, 19, 17.

12. Ioan III, 15-16.

13. Marcu 10, 45.

14. Vezi G. A. Rolli şi M. Pothi, „Sintagma dumnezeieştilor şi sfintelor canoane", Atena, vol II, 234.

15. Vezi Zhishman, „Dreptul matrimonial al B.O. Răsăritene", Atena 1913, vol II, 223.

16. A se vedea *Codex Theodosianus*, 11, 27, 1,1

17. D. Constantelos, „Byzantine Philantropy", 241.

18. Studites, Epistles, 9. 29, MPG, XCIX, col 1792 A.

19 Barbara, O'Brien, „Charity in Buddhism.", Learn Religions, Aug. 25, 2020.
learnreligions.com/charity-in-buddhism-449556. Accesat la 9 sept.2020.

20. Ibidem

21. Capitolul 3, versetul 82.

22. Capitolul 2, versetul 177.

23. Capitolul 30. Versetul 38.

24. Vezi Mohamed Amersi, Ayatollah Seyed Fazel Milani, „Philanthropy and Islam", Philanthropy Impact, London, 23 may 2019.
https://www.philanthropy-impact.org/article/philanthropy-and-islam .Accesat la 9 sept.2020.

25. Vezi Margaret Atkins , „Poverty in the Roman World", Cambridge University Press, 2006, 60-82 ; A. R. Hands, „Charity & Social Aid in Greece and Rome", Cornell University Press, 1968, 132 & 172, n. 156.

26. Seneca , „Epistulae Morales ad Lucilium", 95.51.

27. Vezi Marty Sulek, „ On the Classical Meaning of Philanthrôpía", Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly,2010, 39(3):385-386.

28. Ibidem.

29. Richard, Kraut, „ Altruism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.). forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/altruism/.Accesat la 11 sept.2020.

30. Vezi Vasile Chira, Prelegeri de filosofie , (Sibiu:Editura Universităţii"Lucian Blaga", 2011), 43.

31. Ibidem.

32. Singer, Peter „Famine, Affluence and Morality", în William Aiken şi Hugh LaFollette (ed.), World Hunger and Morality, Prentice-Hall, Inc, 1995.

33. Jorge Moll , Frank Krueger , Roland Zahn , Matteo Pardini , Ricardo de Oliveira-Souza și Jordan Grafman, „Human fronto–mesolimbic networks guide decisions about charitable donation", Proceedings of The National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS), 17 octombrie 2006 103 (42) 15623-15628. https://doi.org/10.1073/pnas.0604475103 .Accesat la 10 sept.2020.
34. Ibidem.
35. M.A., Musick.; Wilson, J., „Volunteering and depression: The role of psychological and social resources in different age groups". Social Science & Medicine. 2003, 56 (2): 259–269;Hunter, K. I.; Linn, M. W. , „Psychosocial differences between elderly volunteers and non-volunteers". The International Journal of Aging & Human Development. 2003, 12 (3): 205–213.
36. S. G., Post, „Altruism, Happiness, and Health: It's Good to Be Good". International Journal of Behavioral Medicine.2005, 12 (2): 66–77;Kayloe, J. C., & Krause, M. (1985). RARE FIND: or The value of volunteerism. Psychosocial Rehabilitation Journal, 1985, 8(4), 49-56.
37. D., Oman; Thoresen, C. E.; McMahon, K.., „Volunteerism and mortality among the community-dwelling elderly". Journal of Health Psychology. 1999, 4 (3): 301–316.

Bibliography:

Carey, C. , "Philanthropy" in Aristotle's Poetics. Eranos, 1988, 86, 2, 131-139.
Carey, Cristopher. "Philanthropy in Aristotle's Poetics." *Eranos* 86, no. 2 (1988): 131-139.
Chira, Vasile , Prelegeri de filosofie , (Sibiu:Editura Universităţii"Lucian Blaga", 2011), 43.
Hunter, K. I.; Linn, M. W., „Psychosocial differences between elderly volunteers and non-volunteers". The International Journal of Aging & Human Development, 1980, 12 (3): 205–213.
Hunter, Kathleen I., and Margaret W. Linn. "Psychosocial differences between elderly volunteers and non-volunteers." *The International Journal of Aging and Human Development* 12, no. 3 (1981): 205-213.
Kayloe, J. C., & Krause, M., "RARE FIND: or The value of volunteerism". Psychosocial Rehabilitation Journal, 1985, 8(4), 49-56.
Kayloe, Judith C., and Marcella Krause. "RARE FIND or The value of volunteerism." *Psychosocial Rehabilitation Journal* 8, no. 4 (1985): 49-56.
Musick, M. A.; Wilson, J., „Volunteering and depression: The role of psychological and social resources in different age groups". Social Science & Medicine, 2003, 56 (2): 259–269;
Musick, Marc A., and John Wilson. "Volunteering and depression: The role of psychological and social resources in different age groups." *Social science & medicine* 56, no. 2 (January 2003): 259-269.
Oman, D.; Thoresen, C. E.; McMahon, K., „Volunteerism and mortality among the community-dwelling elderly". Journal of Health Psychology. 1999, 4 (3): 301–316.
Oman, Doug, Carl E. Thoresen, and Kay McMahon. "Volunteerism and mortality among the community-dwelling elderly." *Journal of Health Psychology* 4, no. 3 (May 1999): 301-316.
Post, S. G., „Altruism, Happiness, and Health: It's Good to Be Good". International Journal of Behavioral Medicine, 2005, 12 (2): 66–77;
Post, Stephen G. "Altruism, happiness, and health: It's good to be good." *International journal of behavioral medicine* 12, no. 2 (June 2005): 66-77.
Singer, Peter, "Famine, Affluence and Morality." In *World Hunger and Morality*, edited by William Aiken and Hugh LaFollette, Upper Saddle River, N.J.: Prentice-Hall, 1996.
Singer, Peter, "The Singer Solution to World Poverty", in The New York Times, 5 sept.,1999.
Singer, Peter. "The Singer solution to world poverty." *The New York Times*, September 5, 1999. http://schoolforethics.org/wp-content/uploads/2017/06/Singer.pdf
Singer, Peter, "Altruismul eficient. Ghid pentru o viaţă trăită în mod etic" [titlu orig. "The Most Good You Can Do: How Effective Altruism is Changing Ideas About Living Ethically"]. Traducere din lb. engleză de Carmen Ardelean, Bucharest: Editura Litera, 2017.
Singer, Peter, *Altruismul eficient. Ghid pentru o viaţă trăită în mod etic* [*The Most Good You Can Do: How Effective Altruism is Changing Ideas About Living Ethically*], Translated by Carmen Ardelean, Bucharest: Editura Litera, 2017.
Sulek, Marty, "On the Classical Meaning of Philanthrôpía", Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 2010, 39(3):385-408.
Sulek, Marty. "On the modern meaning of philanthropy." *Nonprofit and voluntary sector quarterly* 39, no. 2 (April 2010): 193-212.
Wilson, David Sloan, "Does Altruism Exist? Culture, Genes, and the Welfare of Others", Yale University Press, New Haven and London, 2013.
Wilson, David Sloan. *Does altruism exist?: culture, genes, and the welfare of others*. New Haven and London: Yale University Press, 2015.

Webography:

Amersi, Mohamed, Ayatollah Seyed Fazel Milani, "Philanthropy and Islam." *Philanthropy Impact*, May 23, 2019. Accesat la 9 septembrie 2020. https://www.philanthropy-impact.org/article/philanthropy-and-islam.
Brosnan, S.; Silk, J. B.; Henrich, J.; Mareno, M.; Lambeth, S. P.; Schapiro, S. J. , "Chimpanzees (Pan troglodytes) do not develop contingent reciprocity in an experimental task". Animal Cognition, 2009, 12 (4): 587–597 ;

Brosnan, Sarah Frances, et al. “Chimpanzees (*Pan troglodytes*) do not develop contingent reciprocity in an experimental task.” *Animal cognition* 12, no. 4 (March 2009): 587-597.
Walrus: Odobenidae Behavior And Reproduction. Accesat la 8 sept.2020.https://animals.jrank.org/pages/3099/Walrus-Odobenidae-BEHAVIOR-REPRODUCTION.html.
“Walrus: Odobenidae. Behavior And Reproduction.” Accesat la 8 septembrie 2020.
https://animals.jrank.org/pages/3099/Walrus-Odobenidae-BEHAVIOR-REPRODUCTION.html.
Grant, Colin, „Altruism and Christian Ethics”.Cambridge University Press: 2000
DOI:https://doi.org/10.1017/CBO9780511488351 .Accesat 12 sept.2020.
Grant, Colin, *Altruism and Christian Ethics*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2000.
Richard, Kraut, „ Altruism”, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.). forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/altruism/.Accesat la 11 sept.2020.
Moll, Jorge, Krueger, Frank, Zahn, Roland, Pardini, Matteo, Ricardo de Oliveira-Souza şi Jordan Grafman,”Human fronto–mesolimbic networks guide decisions about charitable donationProceedings of The National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS), 17 octombrie 2006, 103 (42) 15623-15628.
Moll, Jorge, et al. “Human fronto–mesolimbic networks guide decisions about charitable donation.” *Proceedings of the National Academy of Sciences* 103, no. 42 (October 2006): 15623-15628. Accesat la 10 septembrie 2020.
https://doi.org/10.1073/pnas.0604475103.
Okasha, Samir, “Biological altruism.” The Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2008. https://plato.stanford.edu/entries/altruism-biological/.Accesat la 8 sept.2020.
Okasha, Samir, “Biological altruism.” *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2008. Accesat la 8 septembrie 2020.
https://plato.stanford.edu/entries/altruism-biological/